CĪŅA PRET KLIMATA PĀRMAIŅĀM

Šajā faktu lapā ir izskaidrota ES klimata politikas attīstība un pasākumi, kas pieņemti, lai mazinātu siltumnīcefekta gāzu (SEG) emisijas. ES, vadoties pēc tādiem starptautiskiem līgumiem kā Kioto protokols un Parīzes nolīgums, ir pieņēmusi plašu klimata politikas pasākumu klāstu, tai skaitā ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēmu un Eiropas zaļo kursu. Tajā īsi aprakstīti pasākumi, kas veikti, lai sasniegtu ES mērķi samazināt SEG neto emisijas par vismaz 55 % līdz 2030. gadam un līdz 2050. gadam panākt klimatneitralitāti.

JURIDISKAIS PAMATS

Līgums par Eiropas Savienības darbību (LESD): tā 191. pantā ir skaidri noteikts, ka cīņa pret klimata pārmaiņām ir viens no ES vides politikas mērķiem.

VISPĀRĪGA INFORMĀCIJA UN STARPTAUTISKAIS KONTEKSTS

Cilvēka darbību (piemēram, fosilā kurināmā dedzināšanas, mežu izciršanas un lauksaimniecības) rezultātā tiek emitētas siltumnīcefekta gāzes – oglekļa dioksīds (CO_2), metāns (CH_4), slāpekļa oksīds (N_2O) un fluorogļūdeņraži. Šīs SEG aiztur siltumu, kas izstaro no Zemes virsmas, un tādējādi izraisa globālo sasilšanu. Kā minēts Klimata pārmaiņu starpvaldību padomes (IPCC) sestajā kopsavilkuma ziņojumā par klimata pārmaiņām, saskaņā ar vislabākajām aplēsēm vidējais globālās temperatūras pieaugums līdz gadsimta beigām būs amplitūdā no 1,4 °C līdz 4,4 °C.

Globālā sasilšana jau ir izraisījusi un, kā sagaidāms, izraisīs ekstremālus laikapstākļu notikumus (piemēram, plūdus un sausumu), ledus segas kušanu, bioloģiskās daudzveidības zudumu, augu slimību un kaitēkļu izplatīšanos, pārtikas un saldūdens trūkumu, pārtuksnešošanos un cilvēku migrāciju katastrofu dēļ. Neatgriezenisku un katastrofālu pārmaiņu risks var ievērojami palielināties, ja globālā sasilšana pārsniegs 2 °C – vai pat 1,5 °C – salīdzinājumā ar pirmsindustriālā laikmeta līmeni.

Lai "novērstu bīstamu antropogēnu iejaukšanos klimata sistēmā", 1992. gadā tika pieņemta ANO Vispārējā konvencija par klimata pārmaiņām (UNFCCC). Līdz ar Konvenciju par bioloģisko daudzveidību un ANO Konvenciju par cīņu pret pārtuksnešošanos tā bija viena no trim "pagrieziena punkta" konvencijām, ko pieņēma vēsturiskajā Zemes samitā, kurš 1992. gadā norisinājās Riodežaneiro (Brazīlija). UNFCCC kļuva par pamatu turpmākai starptautiskajai rīcībai klimata jomā, piemēram, Kioto protokolam, kas ir pirmais starptautiskais līgums, kurā noteikti juridiski saistoši mērķi SEG emisiju samazināšanai. Protokolu pieņēma 1997. gadā, un to ir ratificējušas 192 puses. Tas paredz, ka rūpnieciski attīstītās valstis samazina savas SEG emisijas atbilstīgi saskaņotajiem individuālajiem mērķiem, ievērojot principu "kopīga, bet diferencēta atbildība un attiecīgas spējas".

Pirmais vispārējais juridiski saistošs nolīgums ar mērķi cīnīties pret klimata pārmaiņām tika pieņemts 2015. gadā ANO Vispārējās konvencijas par klimata pārmaiņām Pušu konferences 21. sesijā (COP 21), kas notika Parīzē. Parīzes nolīguma mērķis ir noturēt planētas vidējās temperatūras pieaugumu krietni zem 2 °C, vienlaikus cenšoties to

ierobežot līdz 1,5 °C salīdzinājumā ar pirmsindustriālā laikmeta līmeni. Lai šo mērķi sasniegtu, nolīguma puses tiecas pēc iespējas ātrāk sasniegt punktu, kurā vispārējais SEG emisiju apjoms sāk samazināties, un panākt, lai šā gadsimta otrajā pusē neto emisiju līmenis būtu nulle. Klimata pārmaiņu ietekmes mazināšana (piemēram, plašāka atjaunīgās enerģijas izmantošana) un pielāgošanās tām (piemēram, ūdens resursu saglabāšana, augsekas ievērošana, aizsardzība pret plūdiem un izpratnes veicināšana) ir atzītas par globāliem uzdevumiem, tāpat kā nozīmīgais uzdevums novērst ar klimata pārmaiņu negatīvo ietekmi saistītos zaudējumus un kaitējumu. 2016. gada 5. oktobrī ES oficiāli ratificēja Parīzes nolīgumu, tādējādi nodrošinot tā stāšanos spēkā 2016. gada 4. novembrī.

MĒRĶI UN SASNIEGUMI

A. ES klimata mērķrādītāji un politikas satvars

Savā klimata un enerģētikas politikas satvarā 2030. gadam, kas tika apstiprināts 2014. gadā pirms Parīzes nolīguma, ES apņēmās līdz 2030. gadam samazināt SEG emisijas vismaz par 40 % salīdzinājumā ar 1990. gada līmeni, uzlabot energoefektivitāti un palielināt atjaunīgo energoresursu īpatsvaru. Politikas satvars 2030. gadam ir veidots, turpinot izvērst mērķrādītājus "20–20–20", par kuriem ES vadītāji 2007. gadā vienojās attiecībā uz 2020. gadu: samazināt SEG emisijas par 20 %, palielināt atjaunīgās enerģijas īpatsvaru līdz 20 % no kopējā enerģijas galapatēriņa un samazināt ES kopējo primārās enerģijas patēriņu par 20 % (salīdzinājumā ar 1990. gada rādītājiem). Minētie mērķrādītāji tika iestrādāti saistošos tiesību aktos, kuri savukārt tika saistīti ar ES mērķiem saskaņā ar Kioto protokolu.

Ar ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas direktīvu (Direktīva 2003/87/EK) **tika izveidots** pirmais un joprojām lielākais starptautiskais oglekļa emisiju tirgus, un tā ir viena no galvenajiem ES politikas instrumentiem cīņā pret klimata pārmaiņām. 2005. gadā izveidotās emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas (ETS) pamatā ir emisiju ierobežošanas un tirdzniecības princips – ir noteikts ierobežojums kopējam SEG emisiju apjomam, ko var emitēt ap 10 000 objektu (rūpnīcas, spēkstacijas u. c.), kas iekļautas šajā sistēmā. Katrs objekts nopērk vai saņem emisijas kvotas, kuras izsola dalībvalstis. Katrs no šiem kredītiem atbilst vienai tonnai CO_2 emisiju, un tos var pārdot citiem objektiem, ja tie netiek izmantoti. Laika gaitā kopējo kvotu skaitu pakāpeniski samazina. Klimatrīcībai ir īpaši izveidoti divi ES fondi: modernizācijas fonds energoefektivitātes uzlabošanai un inovācijas fonds inovatīvu energotehnoloģiju atbalstam. Tam papildus Šveice un ES ir piekritušas apvienot savas emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas.

Emisijām nozarēs, uz kurām ETS neattiecas (piemēram, autotransporta, atkritumu, lauksaimniecības un ēku nozarē), katra dalībvalsts piemēro saistošus ikgadējus SEG emisijas samazināšanas mērķrādītājus, kas izklāstīti Kopīgo centienu regulā (Regula (ES) 2018/842). Parlaments un Padome vienojās par mērķrādītājiem 2021.–2030. gada periodam, kas palīdzētu sasniegt ES mērķi – SEG emisijas šajās nozarēs samazināt par 30 % salīdzinājumā ar 2005. gadu – un veicinātu Parīzes nolīguma mērķu sasniegšanu. Turklāt regulā par zemes izmantošanu, zemes izmantošanas maiņu un mežsaimniecību (Regula (ES) 2018/841) ir prasīts, lai ikviena dalībvalsts nodrošinātu, ka emisijas no zemes izmantošanas, zemes izmantošanas maiņas un mežsaimniecības nepārsniedz piesaistīto emisiju apjomu. Proti, meži, aramzeme un zālāji ir jāapsaimnieko

ilgtspējīgi, lai no atmosfēras uztvertu pēc iespējas vairāk SEG un ne mazāk kā attiecīgajā nozarē tiek emitēts (bezdebeta noteikums), un tādējādi dotu nozīmīgu ieguldījumu cīņā pret klimata pārmaiņām.

Ar Atjaunojamo energoresursu direktīvu (Direktīva (ES) 2018/2001) ir iecerēts līdz 2030. gadam panākt, ka atjaunīgās enerģijas – piemēram, saules, vēja, no biomasas iegūtā enerģija un hidroenerģija – īpatsvars ir vismaz sākotnēji nospraustie 32 % no ES kopējā enerģijas patēriņa, kas saistīts ar elektroenerģijas ražošanu, pārvadi, siltumapgādi un aukstumapgādi. Katrai dalībvalstij ir jāpieņem savs valsts atjaunīgo energoresursu rīcības plāns, kurā jānosaka arī mērķrādītāji dažādām nozarēm.

2018. gadā pārskatot Energoefektivitātes direktīvu (Direktīva (ES) 2018/2002), ES tika noteikts 32,5 % energoefektivitātes mērķrādītājs (aprēķinam izmantots 2007. gada atsauces scenārijs), kas jāsasniedz līdz 2030. gadam, līdz ar klauzulu, kas paredz līdz 2023. gadam šo mērķi pārskatīt un palielināt. Turklāt Ēku energoefektivitātes direktīvas (Direktīva (ES) 2018/844) pārskatītajā redakcijā ir iekļauti pasākumi ar mērķi paātrināt ēku renovācijas tempu un virzību uz energoefektīvākām sistēmām un intelektiskām energopārvaldības sistēmām. Tagad šo satvaru ir nomainījuši vērienīgāki mērķi.

Ar regulu par enerģētikas savienības un rīcības klimata politikas jomā pārvaldību (Regula (ES) 2018/1999) ir ieviests pārredzams pārvaldības process, lai sekotu līdzi virzībai uz ES enerģētikas un klimatrīcības mērķu sasniegšanu, kā arī noteikumi par uzraudzību un ziņošanu. Dalībvalstīm bija jāpieņem integrēti nacionālie enerģētikas un klimata plāni 2021.–2030. gada periodam. Pārvaldības process arī dod iespēju ik pēc diviem gadiem plānus atjaunināt, lai ņemtu vērā gūto pieredzi un izmantotu jaunas iespējas atlikušajā desmitgades laikā.

Ar direktīvu par oglekļa dioksīda ģeoloģisko uzglabāšanu (Direktīva 2009/31/EK) ir izveidots tiesiskais regulējums oglekļa uztveršanas un uzglabāšanas tehnoloģijām, ko izmanto CO_2 atdalīšanai no emisijām atmosfērā (kuras veidojas ražošanas procesu rezultātā), saspiešanai un transportēšanai uz vietu, kur to var uzglabāt. Klimata pārmaiņu starpvaldību padome lēš, ka šādā procesā varētu uztvert 80 līdz 90 % CO_2 emisiju no spēkstacijām, kurās tiek dedzināts fosilais kurināmais. Tomēr īstenot iecerētos demonstrējuma projektus Eiropā ir izrādījies sarežģītāk, nekā sākotnēji gaidīts, un viens no galvenajiem šķēršļiem ir lielās izmaksas.

Jauniem ES reģistrētiem vieglajiem automobiļiem noteiktie CO_2 emisiju standarti (Regula (ES) 2019/631) nosaka robežvērtības, kurām šādiem transportlīdzekļiem ir jāatbilst no 2021. gada, ievērojot visam ES autoparkam noteikto mērķrādītāju – 95 g CO_2 uz km (vieglajiem automobiļiem). Direktīvas par degvielu kvalitāti (Direktīva (ES) 2015/1513) mērķis bija līdz 2020. gadam par 6 % samazināt degvielu SEG intensitāti. Tas cita starpā bija jāpanāk ar biodegvielu izmantošanu, turklāt šīm biodegvielām bija jāatbilst konkrētiem ilgtspējas kritērijiem.

Regula par kuģu radīto CO_2 emisiju monitoringu, ziņošanu un verifikāciju (Regula (ES) 2015/757) paredz, ka lieliem kuģiem ir jāmēra un reizi gadā pēc verifikācijas jāpaziņo CO_2 emisiju apjoms, kas radies, tiem kuģojot uz un no ES ostām un uzturoties šajās ostās, un jānorāda arī cita attiecīga informācija.

Lai apturētu ozona slāņa noārdīšanos, pagājušā gadsimta astoņdesmitajos gados tika aizliegta hlorfluorogļūdeņražu izmantošana, un to vietā dažādiem rūpnieciskiem

pielietojumiem – piemēram, gaisa kondicionēšanai un dzesēšanai – patlaban tiek izmantotas fluorētās gāzes, jo tās ozona slānim nekaitē. Tomēr to iespējamā ietekme uz globālo sasilšanu var būt pat līdz 25 000 reižu lielāka nekā CO_2. Regulas par fluorēto gāzu izmantošanu (Regula (ES) Nr. 517/2014) mērķis ir kontrolēt to izmantošanu un līdz 2022.–2025. gadam aizliegt minētās gāzes izmantot visās jaunajās gaisa kondicionēšanas un dzesēšanas iekārtās, šādi dodot ievirzi to pakāpeniskai izskaušanai pasaules mērogā.

B. Eiropas zaļais kurss un pakete "Gatavi mērķrādītājam 55 %"

2019. gadā Komisija nāca klajā ar Eiropas zaļo kursu – vērienīgu pasākumu kopumu, kas izstrādāti, lai līdz 2050. gadam varētu panākt ES oglekļneitralitāti. Pasākumu klāsts, ko papildina Eiropas zaļā kursa īstenošanai svarīgāko darbību ceļvedis, ir plašs – no emisiju apjoma iespaidīgas samazināšanas līdz ieguldījumiem progresīvā pētniecībā un inovācijā un Eiropas dabiskās vides saglabāšanai. Eiropas zaļo kursu, ko atbalsta investīcijas zaļajās tehnoloģijās, ilgtspējīgos risinājumos un jauna veida uzņēmējdarbībā, iecerēts izmantot arī kā jaunu ES izaugsmes stratēģiju, lai pārveidotu ES par ilgtspējīgu un konkurētspējīgu tautsaimniecību. Lai šo kursu sekmīgi īstenotu, ļoti svarīga ir sabiedrības un visu ieinteresēto personu līdzdalība un apņemšanās to realizēt.

Viens no svarīgākajiem pasākumiem, kas pieņemti Eiropas zaļā kursa satvarā, ir Eiropas Klimata akts (Regula (ES) 2021/1119), kura mērķis ir līdz 2050. gadam panākt ES klimatneitralitāti. Konkrētāk, tajā SEG emisiju apjoma samazināšanas 2030. gada mērķrādītājs ir palielināts līdz vismaz 55 % salīdzinājumā ar 1990. gada līmeni. Citi svarīgi pieņemtie pasākumi ir Taisnīgas pārkārtošanās fonds un pārskatītās vadlīnijas Eiropas energoinfrastruktūras jomā. Komisija arī publicēja paziņojumus par Ilgtspējīgas Eiropas investīciju plānu, Eiropas Klimata paktu, ES Energosistēmas integrācijas stratēģiju un Ūdeņraža stratēģiju klimatneitrālai Eiropai, kā arī jauno ES Klimatadaptācijas stratēģiju.

2021. gadā Komisija iesniedza leģislatīvo aktu priekšlikumu paketi "Gatavi mērķrādītājam 55 %". Ar šo paketi, ko veido jauni tiesību akti un pašreizējo tiesību aktu grozījumi, ir gribēts nodrošināt, ka ES sasniedz savu mērķrādītāju, proti, līdz 2030. gadam samazina SEG emisijas par 55 %, un īsteno transformējošas pārmaiņas, kas vajadzīgas ekonomikā, sabiedrībā un rūpniecībā, lai līdz 2050. gadam panāktu klimatneitralitāti.

C. Jaunākās likumdošanas norises

Parlaments un Padome 2022. gada decembrī panāca vienošanos par vērienīgākiem pasākumiem ETS reformas nolūkā, t. i., mērķi līdz 2030. gadam emisijas samazināt par 62 % salīdzinājumā ar 2005. gada līmeni. Pakete "Gatavi mērķrādītājam 55 %" arī paredz palielināt finansējumu modernizācijai un inovācijai un ieviest jaunu oglekļa ievedkorekcijas mehānismu (OIM), kura uzdevums ir novērst oglekļa emisiju pārvirzi jeb risku, ka ražošana nozarēs, kam piemēro ETS, tiks pārvietota ārpus ES dalības ETS radīto izmaksu dēļ.

2023. gadā ETS tika paplašināta, tajā iekļaujot arī jūras transporta darbības, un tika noteiktas prasības par tīrākām degvielām aviācijas un jūrniecības nozarē. Regulas par atjaunīgo un mazoglekļa degvielu izmantošanu jūras transportā (Regula (ES) 2023/1805) mērķis ir samazināt kuģniecības emisijas par 20 % līdz 2035. gadam

un par 80 % līdz 2050. gadam. Turklāt jāpanāk, lai, sākot ar 2030. gadu, vismaz 2 % no ES kuģu izmantotās degvielas būtu nebioloģiskas izcelsmes atjaunīgās degvielas. Aviācijas nozarē līdz 2025. gadam bija jāpanāk, lai 2 % izmantoto degvielu būtu ilgtspējīgas degvielas (6 % līdz 2030. gadam un 70 % līdz 2050. gadam). No 2030. gada 1,2 % degvielu arī jābūt sintētiskajām degvielām; 2050. gadā šim rādītājam jābūt 35 %.

ETS attiecas arī uz aviācijas emisijām (Direktīva (ES) 2023/958 par aviācijas devumu ES emisiju samazināšanas mērķrādītāja sasniegšanā), kaut gan pašreizējais starpkontinentālo lidojumu atbrīvojums no ETS ir pagarināts līdz 2027. gada sākumam. Starptautiskās Civilās aviācijas organizācijas Starptautiskās aviācijas radīto oglekļa emisiju izlīdzināšanas un samazināšanas shēmas īstenošanas pirmais posms sākās 2024. gadā.

Ar grozīto Kopīgo centienu regulu (Regula (ES) 2023/857) tiek īstenots kolektīvs emisiju samazinājums par 40 % visās attiecīgajās nozarēs līdz 2030. gadam salīdzinājumā ar 2005. gada līmeni, nosakot pārskatītu mērķrādītāju katrai dalībvalstij. Lai atbalstītu dalībvalstu centienus samazināt emisijas, kuru avots ir ēkas, autotransports un noteiktas rūpniecības nozares, tika izveidota jauna atsevišķa emisijas kvotu tirdzniecības sistēma ETS2 (izklāstīta Direktīvā (ES) 2023/959), kam jāsāk darboties 2027. gadā. ETS2 papildina jauns Sociālais klimata fonds, lai mazinātu izmaksas, ko tā varētu radīt visvairāk skartajām neaizsargātajām grupām.

Turklāt grozītajā regulā par zemes izmantošanu, zemes izmantošanas maiņu un mežsaimniecību (Regula (ES) 2023/839) 2030. gadam ir noteikts jauns mērķrādītājs, proti, par 15 % palielināt ES oglekļa piesaistītāju apjomu.

Pārskatītajā Energoefektivitātes direktīvā (Direktīva (ES) 2023/1791) ir noteikts vērienīgs ES energoefektivitātes mērķrādītājs – līdz 2030. gadam enerģijas galapatēriņu samazināt par 11,7 % salīdzinājumā ar 2020. gadu. Aktualizētajā Atjaunīgo energoresursu direktīvā (Direktīva (ES) 2023/2413) vispārējais mērķrādītājs attiecībā uz atjaunīgajiem energoresursiem ES energoresursu struktūrā ir palielināts līdz 42,5 %, lai paātrinātu to ieviešanu. Pārskatot Ēku energoefektivitātes direktīvu, ir uzlabots spēkā esošais tiesiskais regulējums, vienlaikus nodrošinot dalībvalstīm elastību, kas vajadzīga, lai ņemtu vērā atšķirības Eiropas valstu ēku fondā. Pārskatītajā direktīvā ir noteikti jauni vērienīgi mērķi: visām jaunajām ēkām no 2030. gada vajadzētu būt bezemisiju ēkām, bet jaunajām ēkām, ko izmanto valsts sektors vai kas ir tā īpašumā, tādām jābūt no 2028. gada. Katra dalībvalsts pieņems savu valsts grafiku, lai samazinātu dzīvojamo ēku vidējo primārās enerģijas patēriņu par 16 % līdz 2030. gadam un par 20–22 % – līdz 2035. gadam.

Metāns ir otrs lielākais klimata pārmaiņu veicinātājs pēc CO_2. Tāpēc metāna emisiju novēršana ir būtiska, lai sasniegtu ES 2030. gada klimata mērķrādītājus un 2050. gada klimatneitralitātes mērķi. Regula par metāna emisiju samazināšanu enerģētikas sektorā (Regula (ES) 2024/1787) uzliek pienākumu gāzes, naftas un ogļrūpniecības nozarēm pienācīgi mērīt savas metāna emisijas, veikt to monitoringu, ziņot par tām un verificēt tās, kā arī veikt pasākumus to samazināšanai.

Pārskatītā Fluorēto gāzu regula (Regula (ES) 2024/573), kuras mērķis ir līdz 2030. gadam ietaupīt 40 miljonu tonnu CO_2 emisiju ekvivalenta, paredz, ka no 2050. gada būs pilnībā aizliegts izmantot daļēji halogenētus fluorogļūdeņražus, un to pieejamība tiek krasi ierobežota jau no 2025. gada. Turklāt ar regulu par ozona slāni

noārdošām vielām (Regula (ES) 2024/590) ir ieviesti stingrāki un vienkāršoti pasākumi, kuru mērķis ir panākt, ka ES tiek pilnībā beigts lietot ozona slāni noārdošas vielas.

2022. gadā Komisija pieņēma priekšlikumu par ES mēroga brīvprātīgu satvaru oglekļa piesaistījumu sertificēšanai. Ar tam sekojušo Regulu (ES) 2024/3012 cita starpā ir ieviests sertifikācijas satvars pastāvīgai oglekļa piesaistei, oglekļsaistīgai saimniekošanai un oglekļa uzkrāšanai produktos. Regulas mērķis ir arī veicināt investīcijas inovatīvās oglekļa piesaistes tehnoloģijās un ilgtspējīgos oglekļsaistīgas saimniekošanas risinājumos, kā arī risināt zaļmaldināšanas problēmu.

2023. gada aprīlī Parlaments un Padome pieņēma regulu par CO_2 emisiju standartiem vieglajiem automobiļiem un furgoniem (Regula (ES) 2023/851). Tajā ir noteikts visa ES autoparka emisiju samazināšanas mērķrādītājs jauniem vieglajiem automobiļiem (55 %) un jauniem autofurgoniem (50 %), kas jāsasniedz līdz 2030. gadam. Ieviests arī 30 % CO_2 emisiju samazināšanas mērķrādītājs jauniem kravas automobiļiem, kam noteikts arī starpposma mērķrādītājs – 15 % līdz 2025. gadam. 2024. gada aprīlī Parlaments un Padome pieņēma jaunus noteikumus par vieglo automobiļu, autofurgonu, autobusu, smago kravas automobiļu un piekabju emisiju samazināšanu. Komisija 2025. gada 1. aprīlī ierosināja mērķtiecīgu grozījumu 2023. gada regulā, ar ko nosaka CO_2 emisiju standartus jauniem vieglajiem automobiļiem un furgoniem, lai automobiļu ražotājiem dotu lielāku elastību 2025., 2026. un 2027. gadam noteikto CO_2 mērķrādītāju sasniegšanā.

2025. gada februārī Komisija nāca klajā ar tīras rūpniecības kursu, ar ko visaptverošas izaugsmes stratēģijas ietvaros tiek risināti gan klimata, gan konkurētspējas jautājumi. Turklāt tika ierosināta jauna priekšlikumu pakete, lai vienkāršotu ES noteikumus, palielinātu konkurētspēju un atraisītu papildu investēšanas spējas.

2025. gada jūlijā Komisija ierosināja grozījumu Eiropas Klimata aktā, lai noteiktu ES 2040. gada klimata mērķrādītāju kā starpposmu virzībā uz 2050. gada klimatneitralitātes mērķu sasniegšanu. Komisija ieteica līdz 2040. gadam samazināt ES neto SEG emisijas par 90 % salīdzinājumā ar 1990. gada līmeni. Pēc sarežģītām sarunām Padome 2025. gada 5. novembrī piekrita noteikt pamatmērķrādītāju 90 % apmērā, kas ietver ES iekšzemes neto SEG emisiju samazinājumu par 85 % un iespēju izmantot kvalitatīvus starptautiskos oglekļa kredītus par ne vairāk kā 5 % no ES neto emisijām. Eiropas Klimata akta grozījums, ar ko nosaka ES starpposma klimata mērķrādītāju 2040. gadam, stājās spēkā 2026. gada aprīlī.

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

Klimata politikas jomā Parlaments kā viens no likumdevējiem iestāžu sarunās ar Padomi parasti ir iestājies par vērienīgu ES rīcību.

Savā 2015. gada rezolūcijā par virzību uz jauna starptautiska nolīguma klimata jomā noslēgšanu Parīzē, gaidot Parīzes nolīguma pieņemšanu Pušu konferences 21. sesijā (COP 21), Parlaments pieprasīja vērienīgu, globālu un juridiski saistošu nolīgumu, lai ierobežotu temperatūras pieaugumu zem 2 °C. Parlaments arī vēlreiz norādīja, ka ir steidzami jārīkojas, "lai efektīvā veidā regulētu un ierobežotu starptautiskās aviācijas un kuģniecības radītās emisijas".

Vēsturiskā balsojumā 2016. gada oktobrī Parlaments deva piekrišanu tam, ka ES ratificē Parīzes nolīgumu, tāpēc nolīgums varēja stāties spēkā.

Gaidot COP 24, kas notika 2018. gada decembrī, Parlaments 2018. gada 25. oktobra rezolūcijā aicināja ES 2030. gadam nosprausto SEG emisijas samazināšanas mērķrādītāju palielināt līdz 55 %. Turklāt Parlaments pauda viedokli, ka no pamatīgās un, visticamāk, neatgriezeniskās ietekmes, ko radītu planētas temperatūras pieaugums par 2 °C, varētu izvairīties, ja tiktu strādāts pie vērienīgākā Parīzes nolīguma mērķrādītāja – 1,5 °C – sasniegšanas. Tas nozīmē, ka ne vēlāk kā līdz 2050. gadam būtu jāpanāk, lai pasaules SEG emisijas neto apjoms (kas šobrīd joprojām pieaug) līdzinātos nullei. Tāpēc Parlaments aicināja Komisiju ierosināt ES ilgtermiņa stratēģiju, ar ko līdz gadsimta vidum panākt, lai SEG emisijas neto apjoms līdzinātos nullei. Komisija 2019. gadā šo prasību noteica par vienu no Eiropas zaļā kursa mērķiem.

Parlaments 2018. gadā pieņēma rezolūciju par ES klimata diplomātiju, kurā uzsvēra, ka ES ir pienākums uzņemties vadību gan ar savu rīcību klimata politikas jomā, gan arī saistībā ar konfliktu novēršanu. Parlaments uzsvēra, ka ir jāstiprina ES diplomātiskās spējas, lai visā pasaulē veicinātu klimatrīcību, atbalstītu Parīzes nolīguma īstenošanu un novērstu ar klimata pārmaiņām saistītus konfliktus.

2019. gadā Parlaments paziņoja par ārkārtas situāciju klimata jomā un mudināja visas dalībvalstis apņemties panākt, lai 2050. gadā SEG emisiju neto apjoms būtu nulle. Parlaments arī mudināja Komisiju nodrošināt, lai visi attiecīgie tiesību aktu un budžeta priekšlikumi būtu pilnībā saskaņoti ar mērķi nepieļaut, ka globālā sasilšana pārsniedz 1,5 °C robežu.

2020. gadā Parlaments pieņēma mandātu sarunām par Eiropas Klimata aktu, pieprasot 2030. gadam noteikto emisiju apjoma samazināšanas mērķrādītāju palielināt līdz 60 %. Lai gan saskaņā ar iestāžu vienošanos, ko Parlaments un Padome panāca 2021. gada 21. aprīlī, tika apstiprināts Komisijas ierosinātais 55 % mērķrādītājs, Parlamentam izdevās piešķirt lielāku nozīmi oglekļa piesaistei un tās dotajam ieguldījumam, tāpēc šis rādītājs varētu palielināties līdz 57 %. Turklāt saskaņā ar Parlamenta mandātu Komisijai tika prasīts ne vēlāk kā sešus mēnešus pēc Parīzes nolīguma pirmās globālās izsvēršanas nākt klajā ar priekšlikumu par 2040. gada mērķrādītāju, ņemot vērā prognozēto indikatīvo ES SEG budžetu. Visbeidzot, ņemot vērā neatkarīgu zinātnisko ieteikumu nozīmi, ir izveidota Eiropas Zinātniskā konsultatīvā padome klimata pārmaiņu jautājumos, lai novērtētu, vai šī politika ir konsekventa, un uzraudzītu panākto, kā to ierosinājis Parlaments. 2023. gada jūnija ziņojumā par klimata mērķrādītājiem un SEG budžetiem Eiropas Zinātniskā konsultatīvā padome klimata pārmaiņu jautājumos sniedza ES iestādēm zinātniski pamatotas aplēses par 2040. gada klimata mērķrādītāju un ES SEG emisiju "budžetu" (kopējo emisiju apjoms, ko nedrīkst pārsniegt) 2030.–2050. gadam. Saskaņā ar šo ziņojumu ES ir jācenšas līdz 2040. gadam panākt neto emisiju samazinājumu par 90–95 % salīdzinājumā ar 1990. gada rādītājiem.

2022. gada septembrī Parlaments pieņēma rezolūciju par sausuma, ugunsgrēku un citu ekstrēmu laikapstākļu radītajām sekām. Tās mērķis ir vēl vairāk stiprināt ES centienus cīņā pret klimata pārmaiņām.

2023. gada rezolūcijā par COP 28 Dubaijā Parlaments aicināja palielināt iemaksas klimata fondos, līdz vēlākais 2025. gadam izbeigt visa fosilā kurināmā subsidēšanu un līdz 2030. gadam trīskāršot atjaunīgās enerģijas apjomu un divkāršot

energoefektivitāti. Turklāt Parlaments atzina saikni starp bioloģiskās daudzveidības zudumu un klimata pārmaiņām un uzsvēra dabas atjaunošanas nozīmi.

2024. gada rezolūcijā par COP 29 Baku Parlaments aicināja visas valstis vienoties par jaunu kolektīvu kvantitatīvu mērķi klimatfinansējuma jomā laikposmam pēc 2025. gada. Parlaments arī tās mudināja pakāpeniski atteikties no visām tiešajām un netiešajām fosilā kurināmā subsīdijām un pārdalīt šos resursus klimatrīcībai.

2025. gada rezolūcijā par COP 30 Belenā (Brazīlija) Parlaments uzsvēra, ka ES ir jāsaglabā vadība starptautiskajās sarunās par klimatu, un stingri norādīja, ka visām nozarēm ir jādod savs ieguldījums emisiju samazināšanā un klimatneitralitātes panākšanā. Parlaments uzsvēra, ka ES ir jāturpina noteikt vērienīgus klimata politikas mērķus saskaņā ar apstiprinātajiem ES un starptautiskajiem mērķrādītājiem un jāpiešķir prioritāte izmaksu efektivitātei, Eiropas ekonomikas konkurētspējai, sociālajai iekļaušanai un augstam vides aizsardzības līmenim. EP deputāti vēlas, lai visas valstis dotu taisnīgu ieguldījumu, nodrošinot pienācīgu klimatfinansējumu, risinot daudzu klimata ziņā neaizsargātu valstu parādu krīzes un vienkāršojot jaunattīstības valstīm paredzētās klimatfinansējuma procedūras.

Rezolūcijā vēlreiz uzsvērts, ka ES ir steidzami jāizbeidz atkarība no fosilā kurināmā, pakāpeniski jāatceļ ar to saistītās subsīdijas un jāpaātrina enerģētikas pārkārtošana. Tajā arī aicināts, lai starptautiskā sabiedrība pievērstu lielāku uzmanību konfliktu ietekmei uz klimatu.

Šo faktu lapu ir sagatavojis Eiropas Parlamenta Pārveides, inovācijas un veselības politikas departaments. Plašāka informācija par šo tematu pieejama Vides, klimata un pārtikas nekaitīguma komitejas tīmekļvietnē.

Kristi Polluveer
05/2026